

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzetközi könyvtárügy

99/319

THOMPSON, Ian: Trendy v informační politice Evropské unie = Nár.Knih. 10.roč. 1999. 1.no. 3-5.p.

Az Európai Unió információpolitikájában érvényesülő trendek

Nemzetközi szervezet; Tájékoztatási politika

A Maastrichti Szerződés nyomán az EU kereteiben igencsak felerősödtek az információellátással kapcsolatos viták és intézkedések. Általános a meggyőződés, hogy az EU szolgáltatta információknak időszerűeknek, konkrétaknak, pontosaknak és a felhasználók szükségleteire adaptáltaknak kell lenniük.

Napjainkban az EU valamennyi intézménye kötelezőnek tartja a magáról való tájékoztatást. Ezen felül vannak a speciális információszolgáltatások. Nevezetesen a Spokesman' Service a médiumok számára, a Visitors Programme az EU intézményeit látogatók számára. A Priority Information Programmes célja: az európai állampolgárok tájékoztatása az EU sorsdöntő kérdéseiben.

Növekszik az érdeklődés az EU különféle aktivitásai iránt, mint amilyen pl. a Single Market Programme, a Single European Act. A subsidiaritás elvének érvényesítése különösen „információigényes”, hiszen a döntések a decentrumokban csak akkor le-

hetnek helytállóak, ha a decentrumok ismerik a centrum működését és terveit.

A franciák „alig igenje”, a dánok „nemje” az EU-ra azért következett be, mert a központi elit megfelelt az emberek felvilágosításáról, informálásáról (Mitterand és Tony Blair ki is fejezte ezt). A mulasztás kiküszöbölésére vált teljesen nyílttá és transzparenssé az EU önmagáról történő informálása. Fokozódtak az erőfeszítések a kiadványi munkában (Zöld és Fehér könyvek megjelentetése) és az adatbázisszervezésben, illetve működtetésben (CELEX – jogi adatbázis; RAPID – a hasznos és aktuális információk adatbázisa; SCAD – az EU kiadványok bibliográfiai adatbázisa; ECLAS – a bizottsági könyvtár katalógusa; IDEA – címtár, Legislative Observatory – jogszabályelőkészítés adatbázisa).

Az EU információs tevékenységébe felettébb „jókor” robbant be az Internet, hiszen lehetővé vált az imént említett adatbázisok rádiuszának általa történő meghosszabbítása. Már eleve Internetre tervezett szolgáltatások is születtek, közülük a legújabb az EUR-Lex, amely jelenleg az EU szerződéseinek, a szekunder jognak, az Európai Bíróság ítéleteinek, az Official Journal legutóbbi 20 számának teljes szövegét tartalmazza, s közelesen pedig minden hatályos törvény és előkészületben lévő jogszabály teljes szövegét is tartalmazni fogja.

Egyes országokban (Finnország, Svédország, Dánia, Spanyolország és Nagy-Britannia) különös tudatossággal bízták a könyvtárakra az EU-ról szóló informálás ügyét. Valószínűleg a többi uniós ország is követni fogja őket.

(Futala Tibor)

FIRLEJ-BUZON, Aneta: Przyszłość bibliotek europejskich w świetle projektów Komisji Europejskiej = Bibliotekarz. 1999. 4.no. 8-12.p. Bibliogr.

Az európai könyvtárak jövője az Európai Bizottság terveinek fényében

Elektronikus könyvtár; Fejlesztési terv; Nemzetközi szervezet; Számítógép-hálózat; Távközlés

Az Európai Bizottság – az UNESCO, IFLA és a FID állásfoglalásaira–prognózisaira is hallgatva – az európai könyvtárakat (az EU területén 75 ezer van belőlük, közülük 20 ezer a nagykönyvtár és több mint 50% a nyilvános, állományuk összevéve kb. 1,2 billió egység) az információs társadalom „sine qua non” intézményeinek tartja, és akként kezeli. Ennek bizonyosságául szerzőnk először az EB 1990 és 1994 között érvényben volt és a könyvtárak korszerűsítését sikeresen előmozdító Third Framework Programme (FP3) projektjét említi érintőlegesen, majd rátér a Telematics Applications Programme (TAP) könyvtári alprojektjének (Telematics Applications for Libraries – TAL) bővebb ismertetésére. Ez a projekt 1995 és 1998 között orientálta az „összkönyvtárügyek” fejlődését. Célul a bibliográfiák és katalógusok gépileg olvashatóvá tételét, az adatcsere szabványosítását, a hálózati szolgáltatások megteremtését, takarékos technikák és technológiák meghonosítását, a könyvtárközi együttműködés és az adatbázis-használat intenzifikálását, a könyvtárak és az adatbázis-szolgáltatók zavartalanabb együttműködését és a technika előállítóinak a könyvtári igényekre történő jobb odafigyelését tűzte ki. Ez a projekt is eredményes volt. Egyik sajtóságaként gondolt a közép-európai könyvtárügyek számítógépesítésére is, aminek az 1996 májusában tartott budapesti nemzetközi konferencia lett a legfőbb „bizonyágtevő” rendezvénye, minthogy bizonyította: Közép-Európában sem

lehetséges korszerű könyvtári tevékenység a modern technológiák általánossá tétele nélkül.

A TAL megszabta célkitűzések „visszafordíthatatlanná tételét” jelenleg speciális projektek vannak hivatva garantálni. Ezek: DEBORA (a régi nyomtatványok felvételeinek számítógépre vitele, illetve ennek közkeletűvé tétele), ELVIL 2000 (a pedagógiai alkalmazású információk hozzáféréseinek könnyítése, illetve az Internet-források identifikálása), HERCULE (az általános és középiskolások számára fenntartott nyilvános könyvtári szolgáltatások adekvátabbá tétele), MASTER (a kéziratok elektronikus leírásának egységesítésében segítségnyújtás), MIRACLE (vakok számára a központi elektronikus zenei adatbázis elérése). További két projekt van tesztelés alatt (ELISE – Electronic Library Image Service for Europe; LIBERATION – Libraries: Electronic Remote Access to Information over Networks). Az elmondottakból világosan kitűnik: a könyvtáraknak a harmadik évezredben is lesz mit csinálniuk.

(Futala Tibor)

99/321

KAFFKA, Jozef: Budovanie európskej informačnej spoločnosti = Bull.CVTI SR. 2.roč. 1998. mimor.č. 10-12.p.

Az európai információs társadalom építése

Információs társadalom; Információtechnológia

A köz- és magánéletbe egyaránt „beleszóló” új információs és távközlési technikák és technológiák globális jellegű, azaz a határoktól függetlenített információs társadalmat hoznak létre.

A legfejlettebb államok (G 7) ösztönzik a „vajúdási” folyamat felgyorsítását, illetve azt szeretnék: ne lépjenek fel benne „nemszeretem” komplikációk. E kettős céllal határozták meg a gyorsító és óvó tennivalók halmazának legfontosabb, kiemelten kezelen-dő feladatait. A következőket:

1. Ösztönzendő a dinamikus versengés.
2. A magánbefektetéseket bátorítani szükséges.
3. Rugalmas szabályozási kereteket kell megvalósítani.
4. A hálózatokhoz való hozzáférés a felhasználók számára váljék szabaddá.
5. Az univerzális (alapvető) információs szolgáltatásokat mindenki vehesse igénybe.
6. Ne legyenek eltérések az önmegvalósítás lehetőségeiben.
7. Sokféle információs szolgáltatást kell támogatni, köztük a kulturális és a nyelvi sokféleséget megvalósítókat is.
8. Az együttműködésnek át kell fognia az egész világot, azaz a kevésbé fejlett országoknak is részt kell venniük a kooperációban.

Az iméntieknek úgy lehet érvényt szerezni, mintegy tartalommal megtölteni őket, amennyiben a) a meglévő információs szolgáltatások összekapcsolását a piac szabályozta szabványosítási folyamat támogatni tudja, b) a hálózati piac a globalitás irányába fejlődik, c) a hálózatok keretében garantálható a titkosítás és a biztonság, d) érvény szerezhető a szellemi tulajdonjognak, e) a K+F és az alkalmazások között együttműködés alakul ki, f) kiépül az információs társadalom polgári és szociális monitoringja.

Noha – summázhatók az előbbiek – az információs társadalom megszületésének meghatározó előfeltétele a globális információs infrastruktúra létrejötte, az egyes államok álláspontjai e tekintetben eléggé eltérnek egymástól. Éleződik az államközi versengés. M. Bangemann úgy vélekedik, hogy a versenyben élen járók (pl. Dánia, Nagy-Britannia, Franciaország) húzzák a legnagyobb nyereséget az átmenet éveiben.

A „szép új világnak” a következők lesznek legfőbb jellemzői:

1. Az élenjáró ipari államokban az információs technológia viszi majd a „prímet”. Segítségével el lehet majd érni és felhasználni mindazokat az infor-

mációkat és ismereteket, amelyek a társadalmak fejlődése szempontjából szükségessé válnak.

2. A megismerés a gazdasági és társadalmi progresszió szempontjából döntő jelentőségű lesz.
3. A korszerű gazdaságban az információk és az ismeretek a tőke domináns válfajává avanszálnak.
4. A föld, a munka és a tőke mint termelőerő mellett az információ is felveszi ezt a funkciót.
5. Az információ új irányba fordítja a társadalmak értékorientációját.

(Futala Tibor)

99/322

ARSKIJ, Ū M.: Vostok – Zapad. Platforma razvitiâ informacionnoj industrii v Evrope. Doroga v informacionnoe obšestvo 21-go veka = Naučn.-Teh.inf. 1.ser. 1999. 3.no. 26-27.p.

Kelet – Nyugat. Az európai információipar fejlesztésének platformja. Út a 21. századi információs társadalomba

Információipar; Információs társadalom

A XX. században megfogalmazott cél az információs társadalom kiépítése, vagyis a globális információs infrastruktúra, az információs szupersztráda és a globális tudásbázis létrehozása.

Az információs forradalom eredményeképpen ma több mint 100 millió ember használja az online számítógépes szolgáltatásokat, közülük 62 millióan az USA-ban élnek. Az Internet-használók száma 100 naponként megduplázódik. 2002-re az „online üzlet” értéke meghaladja a 300 milliárd dollárt, növekedési üteme kétszerese az egyéb gazdasági ágaknak.

Európában az Internet-használók száma nem nő ilyen mértékben: a 40 millió lakosból csak 17,5 millió csak használja a hálózatot; 2001-re ez a szám el-

éri az 55 milliót (legintenzívebb a növekedés Finnországban). A prognózisok szerint 2002-re az online üzlet értéke Európában kb. 11 milliárd dollár lesz.

Az információs társadalom megvalósítása érdekében még sok feladatot kell megoldani, ilyen például: 1. a különböző adatbázisok sokszintű integrált rendszerének létrehozása, lehetővé téve a nemzeti és nemzetközi információs rendszerek közötti navigációt;

2. új információkeresési rendszerek kidolgozása, amelyek kiküszöbölik a technikai, technológiai, nyelvi és egyéb akadályokat.

Az információs társadalom és a globális tudásbázis létrehozásának élharcosa a FID, amely regionális bizottságok segítségével ösztönzi a tagországok együttműködését. Az európai regionális bizottság, a FID/ROE, amelynek feladatai:

- az információs infrastruktúra fejlesztése és az információcsera szélesítése az európai országok között;
- részvétel a FID „tudásforumának” létrehozásában;
- a FID híradójának kiadása;
- a FID/ROE konferenciáinak szervezése;
- konkrét projektek előkészítése;
- WWW-szerver felállítása Közép-Európában (Bécsben).

Legsürgősebb alapfeladatok:

- a FID/ROE információs hálózatának kiépítése;
  - új információs technológiák bevezetése (EMIRS – soknyelvű európai információkereső rendszer);
  - az ERTRANS és a RETRANS nevű automatikus fordítórendszerek megvalósítása;
  - az információs központok nemzetközi hálózatának fejlesztése (az Unesco, Infoterm keretében).
- Az európai információcserét nehezíti, hogy minden ország saját nyelvén építi adatbázisait. A közöttük való navigáláshoz olyan programcsomagokat kell kidolgozni, amelyek lehetővé teszik a megfelelő nemzeti rendszerek és erőforrások használatát (szó-

tárak, osztályozási rendszerek, szabványok, információs technológiák stb.). Ezzel kapcsolatban figyelemre méltóak a VINITI kutatásai (soknyelvű adatbázisok kereső rendszere, gépi fordító rendszer, nemzeti keresőmotor az Internethez).

A tervezett „Infopark” létrehozására is vannak biztató jelek. Ajánlatos minden országban létrehozni az „Összeurópai információs fórum” nevű társaságokat: ebben az osztrákok járnak az élen.

(Rácz Ágnes)

99/323

LISON, Barbara: Vernetzung ist grenzenlos. Supranationale Kooperationen zwischen Öffentlichen Bibliotheken = Buch Bibl. 51.Jg. 1999. 5.no. 308-311.p.

Res. angol nyelven

Közművelődési könyvtárak nemzetközi együttműködése

Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Közművelődési könyvtár; Nemzetközi szervezet

Jelenleg Európában a következő együttműködési szervezetek és formák működnek:

„Klasszikus” együttműködési szervezetek

INTAMEL, International Association of Metropolitan Libraries, a nagyvárosok könyvtárainak nemzetközi szervezete.

IFLA, International Federation of Library Associations.

Mindkettőnek csak a nagyobb közművelődési könyvtárak a tagjai. Tevékenységük fő területe: nemzetközi érvényű könyvtári normatívák és irányelvek kidolgozása, alapelvek megfogalmazása, statisztikák és információforrások közreadása a könyvtárak helyzetéről.

Új európai szervezetek

EBLIDA, European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, alapítási éve: 1992. Fő feladata a könyvtárügy érdekében történő lobbyzás az Európai Unió bizottságaiban és az Európai Parlamentben. Az „egyesületek egyesülete”, 145 tagja közül azonban csak 21 közművelődési könyvtár van, többnyire a skandináv országokból.

PubliCA, Concerted Action of Public Libraries, alapításának éve: 1996. Az EU „Könyvtári telematika” programjának hosszú távú kidolgozása érdekében hozták létre. Feladatkörébe tartozik a közművelődési könyvtárak egymás közötti és más intézményekkel való együttműködési stratégiájának kidolgozása is. Tevékenységének egyik csúcspontja a közművelődési könyvtárak páneurópai konferenciájának megszervezése volt „A közművelődési könyvtárak és az információs társadalom” címmel Koppenhágában, magas rangú politikusok részvételével minden európai államból.

Az EU bizottságainak kutatási programjában való részvétel.

A „Telekommunikáció, információs piac és a kutatások hasznosítása” témakör keretében tevékenykednek könyvtárosok a „Könyvtári telematika” téma kidolgozásában. A bizottságok programjában szereplő több mint nyolcvan projekt közül azonban csak nagyon kevésben vesznek részt könyvtárak. Ezek közé tartozik a Stuttgarteri Városi Könyvtár által vezetett CHILIAS projekt.

National Focal Points. Az EU legtöbb tagországában létrehozták a „nemzeti csatlakozási csomópont”-ot, melynek feladata az ország egyes könyvtárainak összekapcsolása az EU XIII. főigazgatósága keretében működő könyvtári referentúrával. A legtöbb országban ezt a funkciót valamelyik nagykönyvtárra bízták, Németországban jelenleg a Német Könyvtári Intézet tölti be ezt a szerepet.

Könyvtári együttműködés a már kialakult európai régiókban

Kelet-Európában három ország (Német-, Cseh- és Lengyelország) találkozási pontján, az ún. „három-országszög”-ben alakult ki Drezda, Liberec (Csehország) és Jelena Gora (Lengyelország) városi könyvtárai közötti együttműködés. Nyugaton Baden – Franciaország–Svájc határterületén – „Biblio 3” névvel dolgoznak együtt a közművelődési könyvtárak nyolc éves tradíció alapján. Az Alpok országai között az utóbbi években hasonló területi együttműködés jött létre: az „Arge-Alpok” kooperáció Bajorország, Baden-Württemberg, Ausztriából Salzburg, Tirol és Voralberg, Svájcban St. Gallen, Graubünden és Tessin tartományok, Olaszországból Trentino és Dél-Tirol vesznek részt ebben az együttműködésben. Tágabb határok között ide sorolható az „Alpok-Adria” együttműködési kör is.

Egyes európai országokban a történelmi hagyományok is elősegítik a nemzetek közötti együttműködést. Ezekben a könyvtárak kooperációja is előbbre tart: pl. a Scandinavian Public Library Quarterly Skandinávia közművelődési könyvtárainak közös lapja, a „Mimir” néven futó olvasói mozgalomban a finnek, a svédek és a norvégok együtt vesznek részt. A többnemzetiségű és a szomszédaival mindig aktív kapcsolatot tartó Belgium a BIBNet-et Hollandiával közösen építette ki. Ausztria részére is előnyt jelenthet a Habsburg Monarchia soknemzetiségű múltja.

Az együttműködést hátráltató tényezők

Nyelvi nehézségek. Ez a hátrány csökkenőben van, mert az angol nyelv Európában lingua franca-vá, metanyelvvé kezd válni.

A könyvtárügyek különböző jellege. Szemben a viszonylag homogén tudományos könyvtárakkal a közművelődési könyvtárak között országonként jelentős a különbség.

Az együttműködés időt követel. Az európai közművelődési könyvtárak legtöbbjét a fokozódó létszámban hiánnyal való küzdelem jellemzi. Ez a legsúlyosabb akadály a nemzetközi együttműködés útjában.

(Katsányi Sándor)

Nemzeti könyvtárügy

99/324

Bibliotheksförderung = Buch Bibl. 51.Jg. 1999. 4.no. 224-229.p.

A könyvtárak támogatása három német tartományban (Brandenburgban, Türingiában és Szászországban). Tematikus rész, három cikk

Állami irányítás; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A német újraegyesítés folyamán felmerült az új tartományokban található rendkívül gazdag kulturális értékek megőrzésének szükségessége. Egy igen kedvező szövetségi programnak és a könyvtárak munkájának köszönhetően sikerült ezt a feladatot kielégítően megoldani. Alig tíz évvel a rendszerváltás után a legtöbb tartományban jelentősen csökkent az állami támogatás, és a városi önkormányzatokra nagyobb felelősség hárul. Emiatt újra kellett értékelni a támogatásokat és az elosztás rendszerét. Jóllehet a finanszírozás alapjául szolgáló kritériumok az egyes tartományokban különbözőek, általánosságban sikerült elérni, hogy a régiót szolgáló könyvtárak a hatékony és széles körű szolgáltatások fenntartása érdekében kiemelt támogatást kapjanak.

(Autoref. alapján)

99/325

PREMSMIT, Pimrumpai: Library and information services in Thailand = IFLA J. 25.vol. 1999. 3.no. 137-142.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások Thaiföldön

Könyvtári rendszer -országos

Az IFLA Bangkokban, 1999. augusztus 21-28-ig tartott 65. Tanácsulása és Általános Konferenciája alkalmából a szerző áttekinti a thaiföldi könyvtárak fejlődését és a különféle könyvtártípusok együttműködését. Bemutatja a nemzeti könyvtárat, a szakkönyvtárakat, az iskolai könyvtárakat, a közkönyvtárakat és az egyetemi könyvtárakat. Az ország könyvtáros egyesületének tevékenységéről is képet ad.

(Autoref.)

99/326

ZAJCEV, V.N.: Rossijskie biblioteki v period perehoda od SSSR k Rossii = Naučn.Teh.Bibl. 1999. 1.no. 56-66.p.

Oroszországi könyvtárak a Szovjetunióból Oroszországba történő átmenet időszakában

Könyvkiadás; Könyvtárpolitika; Könyvtárügy

A Szovjetunióból Oroszországba történő átmenet békés forradalom volt, de az élet minden területén jelentős veszteségekkel járt. Az átmenet kezdete a peresztrojka kezdetére, 1985-ra datálható. A legnagyobb változások 1991 decembere, a Szovjetunió széthullása után történtek, amikor Oroszország önálló állammá vált. A végbement gazdasági, politikai és gazdasági változások ellentmondásosak voltak, s ez a könyvtárügy fejlődésén is tükröződött. A szovjet utódállamokban eltérő irányítási, törvényhozási, pénzügyi, kultúrpolitikai rendszerek alakultak ki, összeomlott a korábban egységes könyvtári, kiadói és könyvterjesztési rendszer. A bevezetett vámközpontok, a könyvtárak és postai tarifák emelkedése következtében elvesztek a könyvtárak közötti korábbi kapcsolatok. Ez komoly károkat okozott az állománygyarapításban, a kiadványcsere megszűnését

nem csak a kisebb utódállamok, hanem az orosz könyvtárak is megszűntek.

Az utódállamokban önálló, erősen nemzeti jellegű információs rendszerek kezdtek kialakulni, a köztársaságok központi könyvtárai nemzeti könyvtárrá alakultak, létrejött a nemzeti nyelvű könyvkiadás rendszere.

Komoly változások mentek végbe az orosz könyvtári rendszerben is: az országot alkotó autonóm köztársaságokban is nemzeti könyvtárrá alakultak a központi könyvtárak: jelenleg 14 „nemzeti” státusú könyvtár van Oroszországban. A korábbi össz-szövetségi központi intézmények (pl. a Lenin Könyvtár, az akadémiai könyvtár, az Állami Műszaki Könyvtár) oroszországi hatókörűekké váltak. Sok könyvtárnak megváltozott a neve is, a korábbi Lenin Könyvtár Orosz Állami Könyvtár (Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka, RGB) néven orosz nemzeti könyvtár lett, a Saltykov-Sedrin Könyvtár pedig Orosz Nemzeti Könyvtár (Rossijskaâ nacional'naâ biblioteka, RNB) néven visszakapta 1795-ben szerzett nemzeti könyvtári státusát. A főleg párhuzamosságok kiküszöbölése érdekében a két könyvtár 1996-ban együttműködési szerződést kötött.

A politikai rendszer változása nyomán megszűnt a korábbi pártmonopólium, a könyvtárak ideológiai irányítása. Eltűntek az állománygyarapítást és az állományhasználatát érintő politikai és ideológiai gátak, tágultak a használók informálódási lehetőségei, megnyitak a korábban zárt állományrészek. Mivel azonban a kultúra már nem szolgálta a hatalmi struktúrák szükségleteit, a politika számára már nem volt fontos, nélkülözhetetlen, ez viszont kihatott a könyvtárak gazdasági helyzetére. Csökkent a könyvtárak állami támogatása, még a nemzeti könyvtárak finanszírozása sem elégséges.

Új alapokra helyezték a kulturális szféra jogi szabályozását, és 1991-ben törvényt fogadtak el erről a kérdéstről. A könyvtárak nagy önállóságot kaptak gazdasági ügyeik intézésében. A törvény nyomán

regionális szinten az éves költségvetés 6%-át fordítják a kultúrára, és lehetőséget adtak más források bevonására is. 1994-ben született meg a könyvtárügyet, illetve a köteleispéldány-szolgáltatást szabályozó törvény, amelyek rögzítik a könyvtárak tevékenységének alapelveit és a használók jogait. Most van napirenden a regionális és helyi jogi szabályozás.

A könyvtárak látogatottságának és a könyvkiadás mutatóinak csökkenése az 1980-as évek végén kezdődött, a könyvtárak legnehezebb éve az 1992-es volt, amikor végbement a gazdasági reform, és eredményeképpen az egekig emelkedtek az árak. 1996-ra a könyvtárak száma 14%-kal csökkent a gazdasági okok miatt bekövetkezett bezárások következtében. Ugyanakkor a könyvtárak egyre inkább az emberek társadalmi érintkezésének helyi színtereivé váltak, nőtt szociális szerepvállalásuk, megőrzésük fontos lett a helyi lakosság számára. 1993-ban országos program indult a kulturális, köztük a könyvtári programok anyagi támogatására.

A demokratikus változások a könyvtárosokat is megérintették, 1995-ben megalakították az orosz könyvtárak szövetségét (Rossijskaâ bibliotecznaâ asociaciâ, RBA), amely rövidesen az IFLA tagjává vált; jelenleg több mint 100 tagja van – regionális szövetségek és egyesületek, könyvtárak. A szövetség fő célja az összefogás a könyvtárak fejlesztése érdekében, illetve a könyvtárosok érdekvédelme. Tevékenységének középpontjában a könyvtárak központi és regionális jogi szabályozása, az ágazatközi könyvtári programok kidolgozása áll. Kezdeményezésére május 27. a könyvtárak napjává vált. 1995-ben törvényt hoztak az információról, az informatizálásról és az információvédelemről. Ennek hatálya alá vonták a könyvtári állományokat és a könyvtárak információs termékeit is. Megindultak a munkálatok az országos gépi könyvtári hálózat létrehozására a LIBNET program keretében (számítógép-hálózat kiépítése a könyvtárak között, bibliográfiai csereformátum kidolgozása, közös katalogi-

zálási központ szervezése, a könyvtárak bekapcsolása az Internetbe). 1998-2001 között a program eredményeként 150 nagykönyvtárat átfogó számítógép-hálózatot kívánnak létrehozni.

A könyvtárak tevékenysége szorosan összefügg a könyvkiadás helyzetével. Az orosz könyvkiadás nagy változásokon ment keresztül, struktúrája átalakult. Ma évente alig több mint 30 ezer könyv jelenik meg, viszont a korábbi 200 kiadóval szemben mintegy 7 ezer működik az országban. Az állami kiadók részesedése a könyvkiadásban erősen visszaesett: 1996-ban a kiadványok 26%-a és az összpéldányszám 27,8%-a jelent meg állami kiadó kiadásában. Az 1990-es évek elejétől erősen csökkent a lakosság vásárlóereje, 40%-uk egyáltalán nem tud könyvet vásárolni. A lakosság szabadidő-struktúrájában az olvasás a tv-nézés mögött a második helyen áll. A könyvtárak szociális szerepe ezért jelentős, és nagyon fontos az állomány megfelelő színvonalú gyarapítása. Akadozik a kötelespéldány-szolgáltatás, a megjelent kiadványoknak csak 70%-a kerül a könyvkamarába és a nemzeti könyvtárakba. A könyvtárellátás korábbi rendszere is összeomlott, a jelenleg működő könyvtárellátó cégek nem képesek kielégíteni a könyvtárak igényeit. A helyzet javítása érdekében a könyvtárellátás feladatait néhány helyen a régió központi könyvtárai veszik át, másutt új könyvterjesztő cégek alakulnak. Az orosz „Books in print” nyomtatott és elektronikus formában is megjelenik, de a piacra kerülő kiadványoknak csak mintegy 50%-át regisztrálja. Sajnos, a könyvtárak nem megfelelő finanszírozása miatt csekély a valószínűsége annak, hogy a fontos kiadványok bekerülnek a könyvtári állományokba. Ez a helyzet csak a könyvtárak gazdasági és jogi helyzetének megszilárdulása után változhat gyökeresen.

(Rácz Ágnes)

99/327

BILSKÁ, Grazyna: Dylematy czasu przemian – o nową organizację bibliotekarstwa polskiego. O

polityce bibliotecznej i systemie organizacyjnym bibliotek polskich – powtórka z historii = Poradnik Bibl. 1998. 12.no. 2-5.p.

A változás idejének dilemmái – a lengyel könyvtárügy új szervezetéről. A könyvtárpolitikáról és a nyilvános könyvtárak szervezeti rendjéről

Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

A lengyel könyvtárosok a két világháború között nem voltak megelégedve a lengyel állam könyvtárpolitikájával, főként a nyilvános könyvtárakkal mostohán bánó állami beállítottsággal. Ezért a könyvtárosegyesület és más civil szervezetek számos könyvtári ellátást támogató mozgalmat szerveztek.

A háború után ért be a könyvtáros közvélemény által oly régóta hangoztatott követelmény is: könyvtári törvény született, így mód nyílt a települések könyvtári ellátásának megszervezésére. Ezt a rendszerben gondolkodó munkát azonban több közigazgatási átszervezés (1954, 1959, 1972 és 1975) nehezítette, mivel a nyilvános ellátási struktúrát mindig akként kellett megváltoztatni, hogy egyfelől megfeleljen a közigazgatási (mint fenntartói) struktúra követelményeinek, másfelől pedig fennmaradjon az ellátás rendszerszerűsége.

Most újabb közigazgatási reform elé néz az ország. A könyvtárosegyesület ezért kénytelen volt „újraálmódni” a nyilvános könyvtárak jövőjét az imént leírt kettős követelménynek megfelelően.

Eszerint a nyilvános könyvtárak négyzetes rendszerbe tartoznak „felsorakozni”. A legfelső szint az állami, amelynek programalkotási feladatai lesznek (szabványok, normatívák, mintaszabályzatok, országos programok, általában: könyvtárpolitikai feladatok).

Másodjára a regionális szint következik a maga település feletti feladatrendszerével (módszertani, képzési és továbbképzési munka, regionális infor-

mációellátás, a nyilvános könyvtárak regionális rendszerének stratégiája, koordinálása és szabályozása).

A harmadik, ugyancsak település feletti szint a járási. Ennek feladatai: közvetlen módszertani segítségnyújtás, szakmai továbbképzés, olvasómozgalmak, speciális funkciók ellátása (pl. a hátrányos helyzetű olvasóké).

A községi szint feladata a helyi könyvtári szolgálat vitele.

A szintek közül a lengyel szakemberek a járást tartják a legfontosabbnak, ui. a járási könyvtárak tevékenységétől függ, hogy nem züllik-e szét a nyilvános könyvtári ellátás mint rendszer. Ezt a rendszert azonban nem szabad adminisztratív rendszerként működtetni, hanem csak kollegiálisként.

Amint bekövetkezik a közigazgatási reform, a könyvtári törvényt sürgősen módosítani kell.

(Futala Tibor)

99/328

SOLÂRNIK, A.: Professional'naâ pressa Ukrainy = Biblioteka. 1999. 2.no. 68-69.p.

Az ukrán szaksajtó

Folyóirat -könyvtári

Ukrajnában ma két könyvtári szakfolyóirat jelenik meg rendszeresen: a „Bibliotecnij visnjik” 1993 óta a nemzeti könyvtár, illetve a „Visnjik Knjizkovoji palati” 1996 óta az ukrán könyvkamara kiadásában. Az 1920-30-as évek ukrán szaksajtójának legjobb hagyományait igyekeznek követni, amelyek a maguk idejében jelentős szerepet játszottak a könyvtártudományi elméletek formálásában és az ország könyvtárügyének szervezésében.

A mai ukrán könyvtáros lapokban tárgyalt témák sokban hasonlítanak az orosz szaksajtó tematikájá-

hoz. Itt is sok szó esik a könyvtárak állománygyarapításának elégtelen voltáról, a gépesítésre és az új információk technológia bevezetésére fordítható eszközök szükségességéről. A lapok bemutatják a legjobb külföldi könyvtári példákat, ösztönözve az átvételükre. A világ fejlődéséhez való felzárkóztatás érdekében tág teret kapnak a gépi könyvtári hálózatokkal, a CD-ROM-használattal, a nemzeti információvagyon kialakításával kapcsolatos témák.

1998-ban két törvényt hoztak az informatizálás nemzeti programjáról. Ezek értelmében a könyvtáraknak ki kell építeniük az elektronikus könyvtári forrásokat mint a nemzeti információvagyon részét. Előtérbe került a könyvtári katalógusok retrospektív konverziójának feladata, illetve a közös katalógizálási rendszerekben alkalmazott szabványok kérdése (katalógizálási szabályok, bibliográfiai cse-reformátumok, információkereső nyelvek, osztályozási rendszerek). A nagykönyvtárak központi elektronikus katalógusának létrehozása mellett ajánlásokat fogadnak el a publikált dokumentumok digitalizált verziójának megőrzésére is.

Az ukrán nagykönyvtárakban ma előtérbe került a dokumentációs források beszerzése (pl. a Library of Congress katalógusa, az ISI hipertextes adatbázisai, a VINITI és az INION adatbázisai).

Az ukrán nemzeti informatizálási program egyik feladata a regionális programok kidolgozása, ami nagy publicitást kapott a szaksajtóban. Előtérbe került az általános tudományos könyvtárak dokumentációs forrásainak fejlesztése, illetve a regionális tudományos-műszaki információk központok bázisán komplex szolgáltatásokat (elemzések, prognózisok kidolgozása stb.) nyújtó analitikus központok kialakítása.

A regionális könyvtárpolitika aktuális kérdései a könyvtáraknak a jogszabályokban garantált állami támogatása, a privilégiumok védelme. A publikációk tükrözik a könyvtárak eredményeit és problémáit, például beszámoltak arról, hogy a donyecki kerületben a helyi szervekkel kötött megállapodás

alapján a könyvtárak nem fizetnek helyi adót. A könyvtárak állománygyarapításának segítésére, a könyvkiadók, -terjesztők és a könyvtárak együttműködésére információs központ van kiépülőben a könyvpiacról.

A könyvkamara lapjának hasábjain rendszeresen foglalkoznak az ukrán könyvkiadás problémáival, amelyek szoros kapcsolatban vannak a könyvtárak állománygyarapításával is (pl. a könyvek minőségének, a gyerekkönyvek választékának javítása). Ugyancsak nagy teret szentelnek a nemzeti bibliográfia kérdéseinek, illetve a referáló lapok koncepciójának. Állandó rovatot indítottak a könyvtárosképzésről, illetve rendszeresen közölnek könyv- és könyvtártörténeti cikkeket is.

Az elméleti jellegű cikkek zömmel a nemzeti könyvtár lapjában jelennek meg, pl. a „dokumentum”, illetve a „könyv” fogalmáról. Nagy érdeklődést váltanak ki a modern könyvtárak módszertani tevékenységéről szóló cikkek, mivel a rendszerváltás elsöpörte a módszertani osztályokat is, majd utóbb vált nyilvánvalóvá, hogy nem lehet a nyugati példát a helyi sajátosságok és feltételek figyelembevételével átvenni. A nemzeti könyvtárnak a könyvtárak együttműködésére vonatkozó módszertani ajánlásait kötelezőnek kell tekinteni (pl. a gépi könyvtári hálózat kiépítésére vonatkozókat), az egyéb módszertani anyagok ajánlás jellegűek. A szakemberek szerint az ukrán nemzeti könyvtár módszertani munkájának ma a könyvtárügy fejlesztési perspektíváinak kidolgozására, a könyvtári jogszabályok előkészítésére, az országos könyvtárpolitika kidolgozására, a módszertani központok tevékenységének összehangolására kell irányulnia. A szaksajtóból az is kiderül, hogy ezekre a feladatokra az ukrán nemzeti könyvtárban megvan a megfelelő személyzet, és a könyvtár széles körű tudományos tevékenységet is végez (a könyvtártudomány, a könyvtörténet, a kézirat- és levéltári ismeretek, a konzerválás és restaurálás területén).

(Rácz Ágnes)

99/329

SAMSONOVA, V.: V preddverii novogo veka: včera, segodnâ, zavtra = Biblioteka. 1999. 3.no. 17-19.p.

Az új század előszobájában: tegnap, ma, holnap. – Szaha Köztársaság (Jakutföld) könyvtárügyéről

Könyvtárügy

1990. november 12. nagy nap Szaha Köztársaság (Jakutföld) könyvtári életében. A Puskin nevét viselő Köztársasági Tudományos Könyvtár megkapta a nemzeti címet. Ez a döntés egyúttal történelmi rehabilitáció is volt, mivel fennállása kezdetén ez a könyvtár már viselte ezt a címet.

A cikk írója felsorolja a könyvtár történetének jelentősebb mozzanatait az 1925-ös évtől 1996-ig. 1991-ben a könyvtár parlamenti könyvtári funkciót kapott, részt vett az IFLA 57-ik moszkvai kongresszusán. 1992-ben a Szaha /Jakut/ köztársaság új alkotmányának bevezetésekor a nemzeti örökség részévé nyilvánították. 1994-ben a köztársaság elfogadta a „Könyvtárügyről” szóló törvényt, s ugyanabban az évben egy másik rendelkezés megváltoztatta a könyvtári alkalmazottak besorolási kategóriáit, aminek következtében a könyvtárosok fizetése nagymértékben nőtt. A könyvtár 1996-ban lett az IFLA, és az oroszországi könyvtárosegylet, az RBA tagja.

A cikk nyolc fő feladatot emel ki, köztük a nemzeti dokumentumok teljes körű gyűjtését, külföldi állomány létrehozását, bibliográfiai tájékoztató eszközök készítését, különös tekintettel a nemzeti bibliográfiára. Az alaptevékenységhez sorolja a módszertani munkát, a tudományos kutató tevékenységet és a nemzetközi könyvtárközi együttműködést.

A Nemzeti Könyvtár sajátos tevékenysége a kurrens és retrospektív nemzeti bibliográfia alapján kialakított nemzeti számítógépes adatbázis építése is.

Számítógépes információs rendszerek segítik a különböző rendszerekhez és felügyeleti szervekhez tartozó könyvtárak együttműködését. Ilyen együttműködés keretében hoznak most létre központi helytörténeti katalógust és cserélnek adatbázisokat.

Az 1998-as adatok szerint 547 könyvtár működik Jakutföldön. A lakott területek 31,5%-ban nincs könyvtár és 35-ből 16 könyvtár rendelkezik számítógéppel. A tervek szerint a jövőben a köztársaság minden megfelelő technikával rendelkező könyvtára hálózati kapcsolatban áll majd egymással.

A Nemzeti Könyvtár munkájának fontos része a nemzetközi tevékenység. A „vasfüggöny” lehulltával a legnagyobb figyelmet az „exteriorica” gyűjtésének és őrzésének szánják. Itt a türk nyelvű országokkal fenntartott kapcsolatok különösen jelentősek, mivel köztudott, hogy Jakutföld népeinek nyelve a türk nyelvcsaládhoz tartozik.

(Pécsiné Galyas Irina)

Lásd még 352, 354, 357

Központi szolgáltatások

99/330

OTRUBOVÁ, Alena: Rozvoj automatizace v knihovnách přináší novou kvalitu spolupráce = Čtenář. 51.roč. 1999. 5.no. 134-137.p. Bibliogr. 9 tétel.

A könyvtári számítógépesítés fellendülése új együttműködési minőséget hoz magával

Dokumentumleírási szabályzat; Gépi könyvtári hálózat; Közös katalogizálás; Központi katalógus -online

A központi katalógusok a könyvtárügy legjelentősebb eszközei közé tartoznak. Történelmük a 13. századig nyúlik vissza, az első „központi katalógu-

sok” Anglia és Skócia kolostori könyvtárainak állományát tárták fel. A nyilvános könyvtárakban később terjedtek el, elsőként a skandináv könyvtárakban a 19. század közepén. Ma a legjelentősebb központi katalógus-vállalkozás az OCLC, amelyre egy sor más funkció ellátása is épül.

Csehországban több központi katalógus létezik (a CASLIN keretében, vagy a megyei, illetve a felsőoktatási könyvtáraké). A közművelődési könyvtárak között a legfontosabb a LANius rendszert használó könyvtárak közös katalógusa, a SKAT.

A LANius rendszer 1992-ben kezdett terjedni a cseh könyvtárakban, kezdetben modemmel lehetett csatlakozni hozzá. Ekkor vetődött fel az a gondolat, hogy a könyvtárak adatait központi helyen kellene tárolni, amely lehetővé tenné a lelőhely-tájékoztatót is. 1994-ben kezdték a fejlesztést, majd 1995-ben kezdett működni a SKAT. Decentralizált modellt valósított meg, azaz az adatok felvétele a helyi katalógusokban történik, majd importálják őket a központi katalógusba, ahol ellenőrzésen esnek át a bibliográfiai rekordok, kiszűrik a duplumokat, és ezután töltik be a közös adatbázisba.

A SKAT csak a tudományos és a regionális irodalmat tartalmazza. A rekordok adattartalma megfelel a nemzeti könyvtár által készített szabványos egyszerűsített leírásnak. A központi katalógusban sok szempont szerint lehet keresni, beleértve a LANius rendszerben használt kulcsszavakat és az ETO-jelzeteket is.

A rendszert használók 1996-ban felhasználói csoportot hoztak létre, amelynek célja a központi katalógus építése, gondozása és használata. A rendszerben részt vevő könyvtárak számára a központi katalógus használata ingyenes. 1997-ben CD-ROM-on is kiadták a központi katalógust, így a rendszeren kívüli könyvtárak számára is elérhetővé vált. 1997-ben minisztériumi támogatás tette lehetővé a SKAT Internetre kerülését. Az Internet-hozzáféréssel nem rendelkező könyvtárak lemezen rendelhetik meg a rekordokat.

1998 végén 89 könyvtár vett részt a SKAT építésében, 106 836 leírást tartalmazott, szótárában 74 772 kulcsszó szerepelt, az egy címhez tartozó kulcsszavak átlagos száma 15. 1999 nyaráig 45 000 kérdés érkezett a központi katalógusba az Interneten.

1998-ban két projektre kaptak támogatást a LANius fejlesztői: 1. az egységesített besorolási adatok állományának létrehozása, 2. a központi katalógus továbbfejlesztése (cikkek analitikus leírásainak beépítése).

A LANius lehetővé teszi az osztott katalogizálást az új monográfiák, zeneművek és kartográfiai dokumentumok feldolgozásában. A leírások az AACR2 szabályai szerint, UNIMARC formátumban készülnek.

A könyvtárak saját lokális katalógusukban katalogizálnak, majd 2 óránként exportálják a rekordokat a központba, ahol duplumellenőrzésnek vetik alá őket, mielőtt beépítenék a teljes adatbázisba. Az új dokumentumok leírásai 2-4 óra múlva már hozzáférhetők a központi katalógusban, ahonnan a könyvtárak le is tölthetik saját katalógusukba. Jelenleg az osztott katalogizálásban 32 könyvtár vesz részt az Interneten keresztül, 7 pedig bérelt vonalon. A részt vevő könyvtárak ingyenesen adják rekordjaikat, és a központ is ingyenesen szolgáltatja őket a számukra. Nem hozzák nyilvánosságra az egyes könyvtárhoz kapott rekordok számát, és nem tartják nyilván azt, hogy egy könyvtár hány rekordot tölt le saját katalógusába.

Az osztott katalogizálás bevezetésének kezdetén nehézséget jelentett az AACR2 alkalmazása, ezért több tanfolyamot rendeztek a katalogizálók számára.

(Rácz Ágnes)

99/331

COUSINS, Shirley: Virtual OPACs versus union database: two models of union catalogue provision = *El.Libr.* 17.vol. 1999. 2.no. 97-103.p. Bibliogr.

Virtuális OPAC vagy központi adatbázis: a központi katalógus két modellje

Központi katalógus -online; Szabvány; Számítógéphálózat

A Z39.50 protokoll segítségével létre lehet hozni egy virtuális központi katalógust, így nincs szükség a rész-katalógusok fizikai integrálására. A cikk megvizsgálja a virtuális központi katalógussal kapcsolatos technikai és szervezési kérdéseket, és a brit COPAC példáján összehasonlítja őket a hagyományos központi katalógus létrehozásának módszerével. A két modell integrálását javasolja, amely azonnal megnövelné a szolgáltatások hatékonyságát.

(Autoref.)

Együtműködés

99/332

KOLIVOŠKO, Štefan: Spolupráca na iný spôsob = *Bull.SAK.* 7.roč. 1999. 1.no. 35-38.p.

Együtműködés más módon

Együtműködés -nemzetközi

Az alább kivonatolt cikk a Jan Bocatiusról elnevezett kassai könyvtár (Verejná knižnica Jána Bocatia Košice) – történetesen külföldi könyvtárakkal kiépített – együtműködési kapcsolatainak tapasztalataiból szüremelteti le az eredményesség alapelveit-feltételeit. Abból indul ki, hogy a felülről diktaált kapcsolatok – minden jószándék ellenére – rendszerint meddők maradnak. Viszont amikor az önkéntesség keretezi a kapcsolatfelvételt, illetve valamilyen érdemi alapelv-feltétel érvényesül, akkor nem marad el az eredmény.

A kölcsönös hasznosság az első alapelv. Ennek jegyében talált egymásra a szerző könyvtára és a miskolci megyei könyvtár. A miskolciak egy szlovák olvasótábor megrendezéséhez kértek – és kaptak – segítséget, Kolivoskóék pedig a vonalkódos kölcsönzés megvalósításánál hasznosíthatták a miskolci tapasztalatokat.

A szakmai elkötelezettség alapelvét kell másodjára megemlíteni, amihez a karvinai könyvtár (Csehország) racionális költségvetési és jutalmazási gyakorlatának sikeres átvételét hozza fel példának a szerző. Az alapelvek sorában a *partner munkája iránti őszinte érdeklődés* alapelve áll a harmadik helyen. Ezt illusztrálандó szerzőnk a békéscsabai megyei könyvtár igazgatójának, Ambrus Zoltánnak hozzá intézett szavait idézi: „Ezt a könyvtárat közelből és távolból sokan keresik fel. Mi mindenkinek bemutatjuk tereit és azt a munkát, amit bennük végzünk. Ezt azonban nagyobb kedvvel tesszük, ha a látogató valódi, nem tettett szakmai érdeklődést tanúsít irántunk.”

Negyedik alapelvként a *partner sikerei iránti elismerést és örömet* említi a szerző. Amikor könyvtárunk új elhelyezéshez jutott, három hét alatt át kellett költöztetniük kétszázezer kötetes állományukat. Aztán jött az avatás – mint ahogy lenni szokott – nagy eszem-iszommal és a felavatott könyvtár munkatársainak holtra fáradásával. Akkor jól esett, hogy a MKE Borsod megyei szekciójának titkára, Vörös Erika a fogadás végén együttérzését fejezte ki a kollégáknak és gratulált nekik, mivel saját bőrén is megtapasztalta korábban: mit jelent egy könyvtárköltöztetés.

Az ötödik alapelv: *problémaszemlélet a partner prizmáján át*. Egy szlovák–magyar szemináriumon merült fel a tartós kölcsönzések regisztrálásának bonyolult volta. A magyar könyvtárosok tanácsai alapján sikerült meglegelni az egyszerű megoldást.

Hatodjára a *megbízhatóságot és a mindennapos dolgokban való segítőkészséget* lehet alapelvvé tenni. Itt egy közelebről meg nem nevezett makacs ne-

hézség kiküszöbölése érdekében fordult a könyvtár külföldi partnereihez. Válaszaik két napon belül megérkeztek.

Betetőzésként elmondható: a *barátság alapelvének* érvényesülése nélkül valójában nincs érdemi együttműködés, legfeljebb „kipipált” munkatervi pont.

(Futala Tibor)

Lásd még 319-320, 322-323, 330, 349

Jogi szabályozás

99/333

LEMU, Michele: Les professionnels de l'information et la proposition de directive communautaire sur le droit d'auteur = Documentaliste. 36.vol. 1999. 2.no. 99-104.p.

Res. angol és német nyelven

Az Európai Unió direktívái a szerzői jogról

Szerzői jog; Tájékoztatási politika

Az Európai Parlament és a Tanács 1997 decembere óta tárgyal egy irányelv-javaslatot a szerzői jog és a kapcsolódó jogok szerepéről az információs társadalomban. Az Európai Parlament elé 1999 februárjában került első olvasásra az irányelv: az addig hozott döntések jelentősen megerősítették a szerzői jogot, s ezáltal akadályozhatják a szabad információáramlást. A cikk közli az irányelv-javaslat célját, tartalmát és kontextusát, valamint a szakmai szervezetek reakcióját és álláspontját, különös tekintettel az EBLIDÁ-éra, amely az Európai Bizottságnál a könyvtárak és tájékoztatási intézmények érdekeit képviseli.

(Autoref.)

MOESKE, Ulrich – MÜLLER, Harald – NEISSER, Horst: Zur Zukunft der Öffentlichen Bibliotheken. Die europäische Reform des Urheberrechts bedroht die Existenz von Bibliotheken = Buch Bibl. 51.Jg. 1999. 5.no. 312-317.p.

Res. angol nyelven

A közkönyvtárak jövője. A szerzői jog európai reformja veszélyezteti a könyvtárak létét

Közművelődési könyvtár; Szerzői jog

Az Európai Unió (EU) olyan szerzői jogi jogszabályokat készül elfogadni, amelyek alkalmazása gyökeresen megváltoztatja a közkönyvtárak tevékenységét. Olyan jogszabályok vannak előkészületben, amelyek értelmében a közkönyvtárak nem lesznek jogosultak:

- szerzői jogilag védett digitális dokumentumok képernyőn való megjelenítésére saját helyiségekben,
- használóiknak információhordozókat megtekintésre, keresésre vagy meghallgatásra használatba adni magán- vagy oktatási célra,
- külső használók számára elektronikus dokumentumokhoz hozzáférést engedni,
- valamely műről digitális másolatot készíteni magán- vagy oktatási célra, továbbá állományvédelmi vagy archiválási célra,
- digitális dokumentumokat FTP-vel vagy elektronikus postán más könyvtárnak vagy akár saját intézményük munkatársainak megküldeni.

A Német Könyvtári Intézet (Deutsches Bibliotheksinstitut) jogi bizottságának állásfoglalása szerint ezek az új európai jogszabályok veszélyt jelentenek a közkönyvtárak számára, mégpedig a nyilvánosság fogalmának kiterjesztése miatt. A nyilvánosságra hozatal fogalmát eddig több személyhez kötöt-

ték, most pedig egyetlen személy is nyilvánosságának számít. Ezzel térítés- és engedélykötelessé válna például a különböző audiovizuális hordozók prezens használata és kölcsönzése. A nyomtatott hordozókhoz tartozó szerzői jog tulajdonosai, elsősorban a kiadók, korlátozhatnák, megtilthatnák vagy megfizetethetnék akár egy lexikoncikk megtekintését is. A könyvtárak így ahelyett, hogy az információhoz való szabad hozzáférés színterei lennének, könyvmúzeumokká válnának.

Egy-egy elektronikus könyv terjedelme 4000-tól akár 2,000,000 oldalig terjedhet. A könyvek tartalma hamarosan digitálisan, az Interneten is terjesztésre kerül, a letöltésért pénzt fognak felszámítani. A nagy kiadói konszernnek, amilyen pl. a Bertelsmann, arra készülnek, hogy teljességgel át fognak állni az elektronikus terjesztésre. A könyvtárak megvásárolják és használóiknak továbbítják az elektronikus fájlkként publikált könyveket, ugyanakkor ezeket egyszerűen le lehet másolni és tovább lehet terjeszteni. Előállhat az a helyzet, hogy a könyvtárak közvetítésével ingyenesen be lehet szerezni azokat a digitális könyveket, amelyek a normál kereskedelmi forgalomban csak igen drágán vásárolhatók meg. Ha viszont a könyvtárakat kizárják az elektronikus könyvek terjesztéséből, az újonnan megjelenő információk egyre nagyobb részét a polgároknak saját költségükre maguknak kellene megvenniük, amire kb. 80%-uk nem lenne képes.

Eddig a könyvtáraknak nem voltak meg sem a jogi, sem a technikai lehetőségeik, hogy az elektronikus könyveket felvegyék kínálatukba. A készülők jogszabályok szerint vásárlási vagy licenc-szerződéseket kell majd kötniük. A licenceket engedélyezőik azonban előreláthatólag nem járulnak hozzá a kölcsönzéshez, vagy nagyon magas árat szabnak meg érte.

A hozzáférés korlátozása végzetes következményekkel járna:

- a diákok nem használhatnák a könyvtárak friss forrásait, a könyvtár nem támogathatná az önäl-

ló tanulást, a digitális információk kezelésének elsajátítását,

- minden szükséges dokumentumot meg kellene az érintetteknek vásárolniuk, stb., tehát sérülnének a képzéshez és az információhoz való alapvető emberi jogok.

A kiadók a könyvtári felhasználás megtiltásával nem jutnának könnyű bevételhez. A könyvtárak szerepét ugyanis nem szabad alábecsülni a médiapiacra. Sok könyvkereskedőt és kiadót csak a könyvtárak mint vásárlók (egyben támogatók és mecénások) tartanak életben. A számítógépes játékok, zenei felvételek és szoftverek előállítói sem mérték még fel, hogy termékeik könyvtári felhasználása újabb vásárlókat hoz.

Felvilágosító munkára van szükség a szerzői jog tulajdonosai, a törvényhozó politikusok és mások körében, annak érdekében, hogy a könyvtárosokat egyenrangú tárgyaló partnerekként fogadják el. Az EU Kulturális Bizottságának tagjait meg kell győzni arról, hogy kivételes szabályozásra van szükség a közkönyvtárak számára. A német szövetségi kormányzatot fel kell kérni, hogy befolyásolja kedvező irányban a szerzői jogi szabályozás megújítását. A kulturális miniszteri konferenciát meg kell ismertetni a jövőbeni szabályozás várható hatásaival. A települési önkormányzatok szövetségét be kell vonni a közkönyvtárak érdekképviseletébe.

Ami a konkrét intézkedéseket illeti, a Német Könyvtárak Egyesülete (Deutscher Bibliotheksverband, DBV) számítógépes programot készíttethetne, amely a kölcsönvett elektronikus könyveket négy hét lejártával automatikusan megsemmisítené. Műszaki megoldásokkal kell garantálni a digitális könyvek másolásának megakadályozását is. Ezek fontos és elengedhetetlen kutatási feladatok, amelyekről az egész könyvtárügy jövője függ.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 406

Könyvtárosi hivatás

99/335

SINGER GORDON, Rachel – NESBEIT, Sarah: Who we are, where we are going: a report from the front = Libr.J. 124.vol. 1999. 9.no. 36-39.p.

Kik vagyunk, merre tartunk – hogyan látják hivatásukat az amerikai könyvtárosok

Felmérés [forma]; Könyvtárosi hivatás

Sokat írnak arról, hogyan kell a könyvtárosságnak átalakítania önmagát, hogy válaszolni tudjon a technológiai változásokra és az információ változó szerepére, ugyanakkor kevés figyelem irányult arra, hogy a gyakorló könyvtárosok miként látják saját pályájukat, és foglalkozásuk jövőjét. Ezért végeztek egy rövid felmérést, olyan kérdésekre keresve választ, hogy

- mi vezet valakit a könyvtárossághoz,
- hogyan érznek a könyvtárosok saját foglalkozásukkal és annak jövőjével kapcsolatban,
- ajánlanák-e a könyvtárosok e foglalkozást másoknak is.

Arra a kérdésre, hogy szükségesnek látják-e a könyvtárosságot az információ korában – amely kérdést sokkal gyakrabban tesznek fel a „szakértőknek”, mit a gyakorló könyvtárosoknak – a válaszolók több mint fele (59%) válaszolt határozott igenel és csak 7% határozott nemmel.

A felmérést egy internetes fórumon végezték, s talán ennek is tulajdonítható a válaszadók viszonylag alacsony átlagéletkora (39 év). Az összesen 391 válaszadó életkora 17-64 év közötti, 80%-uk nő, s szinte mind könyvtárban, vagy könyvtárhoz kötődő pozícióban dolgozik. 91%-uk könyvtárosi diplomával rendelkezik (356 fő), s közülük 67-nek (19%) van más diplomája is, és 13-nak (3,5%) a könyvtárosi diplomán kívül Ph.D. fokozata. A vá-

laszadók többsége (62%) dolgozik felsőoktatási illetve közkönyvtárakban (fele-fele arányban), a többi megoszlik a vállalati, iskolai, kormányzati, orvosi és egyéb könyvtárak között (illetve 4%-uk éppen állás nélküli). A felmérésre az USA-n kívülről mindössze 22-en reagáltak.

A pályafutást illetően a többség (55% olyan típusú könyvtárban kezdett, ahol most is dolgozik, 28% viszont sikeresen „váltott”: valamivel több mint negyed részük közkönyvtárból felsőoktatásiba, kb. negyedrészüket köz- vagy felsőoktatási könyvtárból szakkönyvtárba, s kissé kevesebb, mint negyedük felsőoktatásiból közkönyvtárba ment át. Nagy többségben vannak (71%), akik előbb kezdtek szakmaközelben, vagy diákként könyvtárban dolgozni, mielőtt képzettséget szereztek. 107 válaszadó azért került a pályára, mert szereti a könyveket és az olvasást; 62-62 a kutatást, illetve az emberekkel való foglalkozást, a közönségszolgálatot; 53 a tanulást és tájékozódást; 52 a könyvtárakat, a könyvtár kedvelte annyira, hogy az a könyvtárosi pályára vonzotta; 48 korábban könyvtárban szerzett munkatapasztalatát; 20 pedig a technológia és a számítógépek kedvelését jelölte meg indokként.

Mindössze 55%-uk tekint úgy a szakmára, hogy az alapvetően azonos lenne más olyan szakmákkal, mint pl. a tanáré, vagy a jogászé. 21% messzemenően nem ért egyet ezzel az állítással, s van, aki kifejezte óhaját, hogy abba kellene már hagyni az állandó összehasonlítgatást. Ugyanakkor a válaszadók egy nyilvánvaló és világos szakadékot látnak a könyvtároság tényleges értéke és az arról való közfelfogás között, és számosan említették a fizetések alacsony voltát is (ne felejtjük: nagyrészt USA-beli és kanadai könyvtárosok válaszoltak – a rec.). A válaszadók 49%-a ért egyet azzal, hogy a könyvtároság hivatás, míg 20% nem. Az információs korban való szükségességéről 75%-nak van pozitív, 12%-nak negatív véleménye. Azzal az állítással, hogy a könyvtároságnak korlátozott jövője van, ahogyan az információ egyre az online felé halad, a

válaszadók 69%-a nem ért egyet, ugyanakkor 67-en (17%) egyetértően, vagy erősen egyetértően nyilatkoztak arról, ami egy szignifikáns pesszimita réteget mutat. Ugyanakkor 54% válaszolt igenel arra, hogy ajánlaná-e másnak a könyvtáros szakmát, 15% „igen, de...”, míg 11% „attól függ” választ adott, s mindössze 14% mondott nemet.

A további kérdésekre adott válaszokból és a szöveges megjegyzésekből (hiszen igen sokan használták ki azt a lehetőséget, hogy nem zárt kérdőív volt a kezükben, hanem e-mail útján hosszan is fejtegethették nézeteiket) néhány tanulság is levonható. Ha a könyvtárosképzésben túlteng a technológia (a hagyományosabb kurzusok rovására), ez értékes embereket riaszthat el a szakmától. Ha pedig a gyakorlati könyvtároságban kap túl nagy hangsúlyt a számítástechnika, az információtechnológiában jártas könyvtárosok egy része fog más munkahelyekre menni (jobb fizetésért). A ma könyvtárosai úgy találják, hogy a könyvek és a számítógépek békésen megférnek egymással, azonban úgy érzik, hogy az utóbbiak erősen túlhangsúlyozottak.

(Mohor Jenő)

99/336

BURTON, Paul F.: Information professionals and the World Wide Web = Online CD-ROM Rev. 23.vol. 1999. 2.no. 103-104.p.

Információs szakemberek és a világháló: milyen új jártasságokra van szükség?

Dokumentáló -felsőfokú; Számítógép-hálózat

Manapság a hatékony információkeresést segítő szabványok és különféle eszközök mind fontosabbá válnak, hiszen a web strukturálatlan, vagy félig strukturált információk halmaza. Ennek tükrében vizsgálva a könyvtárosok és információs szakemberek szerepét a következők állapíthatók meg:

A kívánatos jártasságok szempontjából nincs lényeges különbség a hagyományos és a webes információkeresés esetében. Szükséges az információforrások ismerete és a hozzáférés biztosítása, a felhasználók ismerete és az információátadás készsége, az információforrások értékelése, a szükségletek pártázása és ezek összhangolása a forrásokkal, annak a tudása, hogy mikor és hogyan kell az információt szolgáltatni, és persze szükségesek a megfelelő technikai ismeretek.

Mindezekből következik, hogy a web világában az információs szakembernek hármass szerepet kell betöltenie. Egyrészt a közvetítőt, aki gyűjti és szervezi az információt függetlenül annak hordozójától, lekérdezi és kezeli az adatbázisokat és elektronikus forrásokat, előre és visszamenőleg elemzi az igényeket, értékeli az információforrásokat. Másrészt a „kapusé” (gatekeeper), aki figyeli a forrásokat, a megismert igényeknek megfelelően szolgáltatja őket, a kívánalmaknak megfelelően átalakítja az információkat, valamint elemzi az információhasználatot. Harmadrészt pedig a tervezőt (designer), aki létrehozza a képzéshez szükséges eszközöket és dokumentációt, kialakítja és működteti a helyi és távoli elérésű hálózatokat, különböző rendszereket tervez, választ és működtet, adatbázisokat készít.

A ma létező hatalmas információhalmazban nélkülözhetetlen az információ hatékony szűrése. Ehhez meg kell ismerni és érteni a potenciális használókat. Mert habár a kedves felhasználó gyakran gondolja, hogy a szupersztrádán száguldozva már egyedül is megtalálja a neki szükséges adatokat, mára már elegendő kutatási eredmény áll rendelkezésünkre, hogy bizton állíthassuk, ez bizony nem így van. Szükség van a közvetítőre, aki a hálózaton szűrőfoltgelve elébe megy az igényeknek, és előre kiszűri azokat az információkat, melyekre támaszkodva maradéktalanul – és gyorsan! – kielégítheti majd a telhetetlen felhasználókat.

A strukturált adatbázisok összekapcsolása különböző algoritmusok segítségével igen hasznos lehetősé-

geket eredményezett a bennük szereplő adatok összevethetősége szempontjából. Hasonló módszereket alkalmaznak manapság a szöveges adatbázisoknál, ami az összehasonlító kutatások terén jelent újdonságot. Ezeknek a módszereknek a kikísérletezése és rendelkezésre bocsátása fontos feladat, és többek közt ez is igazolja az információs szakemberek szerepének fontosságát.

(Fazokas Eszter)

99/337

NOFSINGER, Mary M.: Training and retraining reference professionals: core competencies for the 21st century = Ref.Lib. 1999. 64.no. 9-19.p.

Referenz-könyvtárosok képzése és továbbképzése – felkészülés a 21. századra

Egyetemi könyvtár; Könyvtárosi hivatás; Referenz; Továbbképzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

Annak fényében, hogy az amerikai egyetemi könyvtárak referenz-szolgáltatásainak körülményeit a közelmúltban jelentős mértékben megváltoztatták az elektronikus technológiák, a költségvetési korlátok és az új információforrások, a szerző szerint a következő alapvető jártasságok területén szükséges a referenz-könyvtárosok képzése és továbbképzése: referenz- és tárgyismeret, kommunikáció a használóval, technológiai jártasság, elemző és kritikai gondolkodás, vezetői képességek, elkötelezettség az olvasószolgálat iránt. Minden egyes alapjártasságot azokkal a legfontosabb tényezőkkel kapcsolatban vizsgál, amelyek a referenz-könyvtárosok képzésének és továbbképzésének folytonos változásait okozzák. Jóllehet a továbbképzési lehető-

ségek megteremtéséért elsősorban a könyvtárvezetők a felelősek, végül minden könyvtárosnak saját felelőssége is, hogy elsajátítsa az új ismereteket és jártasságokat. A 21. század felé haladva a könyvtárosoknak, túlélésük érdekében, gondoskodniuk kell a saját továbbképzésükről.

(Autoref.)

99/338

GARROD, Peter: Survival strategies in the Learning Age – hybrid staff and hybrid libraries = *Aslib Proc.* 51.vol. 1999. 6.no. 187-194.p. Bibliogr. 26 tétel.

Túlélési stratégiák a „tanulás korszakában” a felsőoktatási könyvtárak számára: „hibrid” könyvtárak és „hibrid” könyvtárosok

Elektronikus könyvtár; Felsőoktatási könyvtár; Könyvtárosi hivatás

A fajok eredete című művében Charles Darwin kifejti megfigyeléseit a fajok fejlődéséről és arról, hogy a túléléshez elengedhetetlen a környezet változásaihoz való alkalmazkodás. Darwin elmélete a jelenlegi tanulási környezetben is érvényes, amelyet radikális változások jellemeznek. Most, hogy a politika ilyen nagy figyelmet szentel az oktatás kérdésének, a felsőoktatási könyvtáraknak és munkatársaiknak mielőbb alkalmazkodniuk kell az új tanulási környezethez.

A felsőoktatási intézmények szoros versenyre számíthatnak a nem hagyományos oktatási szolgáltatók részéről, a tájékoztató szakemberek helyét pedig más, az Internet használatában jártas szakmák képviselői igyekeznek betölteni. A könyvtári és a számítógépes szolgáltatásokat egyesítve lehet használóközpontú tájékoztató szolgáltatásokat nyújtani az átalakuló oktatási folyamat résztvevői számára.

A hibrid könyvtáros és a hibrid könyvtár pusztán a könyvtárak és könyvtárosok túlélési-alkalmazkodá-

si stratégiájának részei. A hibrid könyvtár egyszerűen azt jelenti, hogy az adott gyűjtemény mind elektronikus (hálózati), mind nyomtatott dokumentumokat tartalmaz (illetve tesz hozzáférhetővé), hibrid könyvtárosnak/tájékoztató szakembernek pedig a hibrid könyvtár munkatársát nevezik, aki ezeket kezelni tudja. A hibrid könyvtár tulajdonképpen egy virtuális könyvtár, nem pedig egy tényleges fizikai entitás, fő célja, hogy az újfajta tanulási környezet igényeit kielégítse. Virtuális teret és fizikai teret egyaránt elfoglal, tetszőleges formátumú (a nyomtatottól a multimédiáig) forrásokhoz enged hozzáférést.

A Follett-jelentés, az e-Lib program és a Fielden jelentés egyaránt felhívta a figyelmet azokra a tendenciákra, amelyek a könyvtárosképzés és a személyzetfejlesztés területén a tájékoztatási és távközlési technológia fejlődésével összefüggésben felmerülnek. Újabban az álláshirdetésekből egyre gyakrabban van igény hibrid könyvtárosokra; a követelmények: ne szakosodjon túlzottan egy területre, képességei a közvetítés, az oktatás és a minőségbiztosítás területén mutatkozzanak meg. 1996-ban az eLib SKIP (Skills for the new Information Professionals) programja keretében azt vizsgálták, hogy a könyvtárosok hogyan látják a hibrid könyvtárosok szükségességét és szerepét. A megkérdezettek aggodtak amiatt, hogy a könyvtárosok hagyományos szerepe leértékelődik az információtechnológia terjedése következtében, és felhívták a figyelmet arra, hogy a könyvtárosság generikus ismeretanyagát meg kell őrizni és ahhoz kell az új ismereteket hozzáadni.

A hibrid könyvtárral mint a könyvtári-tájékoztatói szolgáltatások jelenlegi és jövőbeni modelljével az eLib program harmadik fázisának egyik kutatási területe foglalkozik. A HyLife projekt keretében hat felsőoktatási intézmény alakítja ki, teszteli és értékeli a hibrid-könyvtári szolgáltatások használói interfészeit.

(Hegyközi Ilona)

99/339

COTTRELL, Janet R.: Ethics in the age of changing technology: familiar territory or new frontiers? = Libr.Hi Tech. 17.vol. 1999. 1.no. 107-113.p. Bibliogr.

Könyvtáresetika a változó technológiák korában: van-e újdonság?

Információtechnológia; Könyvtáresetika

Az etikai szakirodalomban nincs határozott egyetértés abban a kérdésben, hogy a technikai változások a könyvtárosok számára új etikai dilemmákat is hoztak-e. Annyi bizonyos, hogy az általános könyvtári etikai problémák mellett a szakirodalomban a számítógépekhez kapcsolódó etikai és jogi kérdések (például a szerzői joggal és a felelősség kérdésével kapcsolatban stb.) is megjelentek.

Kuflik szerint a számítógépes etika csak már eddig is ismert problémákat vet fel (ilyenek a használó kockázata, adatvédelem, megbízhatóság és felelősség). Hauptman és Motin szerint az új technológia nem igényel új etikát, nincs tehát értelme kibertikáról és virtuális erkölcsről beszélni. A hagyományos etikai normák (az adatok védelme, bizalom stb.) a hálózati kommunikációban is érvényesek. Ladd és Severson szerint viszont új etikai fogalmakra van szükség, vagy a megszokott fogalmak jelentős átalakítására. Igen kockázatos, ha a technológiai semlegesség jelszavával a felelősséget az emberrel áthárítják a számítógépre.

A könyvtári szakirodalom négy területen jelez új vagy jelentősen módosult etikai kérdéseket.

1) Adatvédelem és bizalmas kezelés. – A számítógépes és a hálózati nyilvántartással nő a helytelen felhasználás vagy a hibák valószínűsége. Az egymással összekapcsolt adatbázisok további kockázatot jelentenek. A tájékoztató munka bizalmas jellegét veszélyezteti az elektronikus kommunikáció (például a tranzakciók nyilvántartása és a személyes adatok

nyilvántartásba vétele miatt). Felmerül tehát az ügyfél bizalmának és a könyvtár mint közvetítő felelősségének kérdése. Vannak más, kapcsolódó problémák is, például: online információkat a többi használó könnyűszerrel elolvashatja a számítógép képernyőjéről.

2) Gyarapítás és cenzúra. – A gyarapítás (állományfejlesztés) régi elvei aligha felelnek meg az online információk esetében. A könyvtár feladata, hogy tájékoztassa használóit a webról, ránevelje őket a web használatára – és esetenként óvja őket tőle. Az új technika kiveszi a válogatást a könyvtár kezéből: a szűrőprogramok a kiválasztást önkényesen elvégzik a könyvtár helyett; az elektronikus hozzáférés gyakran azzal jár, hogy teljes szövegű források, indexek és adatbázisok előre összeválogatott „csomagját” kapjuk kézhez; a könyvtárosok hagyományos tanácsadó szerepe meglehetősen bizonytalanra válik, mivel az új források tartalmáról nem tudnak feltétlenül megbízható információkkal szolgálni.

3) Archiválás és állományvédelem. – Ez azért problematikus terület, mert az elektronikus információk használatához speciális szoftverre és hardverre van szükség. A fejlődés hihetetlen üteme miatt a hordozók rövid idő alatt olvashatatlanra válhatnak, mivel a könyvtár nem rendelkezik megfelelő készülékkel. (Ezért akár az is előfordulhat, hogy nem lehet garantálni sem az online, sem a nyomtatott gyűjtemény teljességét. A nyomtatott műveknél van rá esély, hogy az utolsó példányt egy nagy tudományos könyvtár megőrzi, az elektronikus információknál erre sincs.) Az elektronikus dokumentumok archiválása egyébként többnyire nem a könyvtárak, hanem az előállítók, a tulajdonosok vagy a kiadók feladata.

4) A nemek egyenlősége. – A technológiai változások következtében egyre több férfi munkatárs dolgozik a könyvtárakban, mégpedig a magasabb presztízsű és jobban fizetett számítógépes munkakörökben. A nőket – akik eddig túlsúlyban vol-

tak – viszont egyre kevesebb képzettséget igénylő munkakörökben foglalkoztatják. Felmertülnek tehát a következő etikai kérdések: szabad-e engedni, hogy a technológiai fejlődés a munka elvesztéséhez vagy rangjának csökkenéséhez vezessen; mit lehet tenni a nők hátrányos érintettsége ellen; meg kell-e őrizni a nők hagyományos túlsúlyát vagy bátorítani kell-e a férfiak foglalkoztatását.

(*Hegyközi Ilona*)

99/340

KISILOWSKA, Małgorzata: Etyka pracowników informacji w Polsce – czy jest możliwa? = Bibliotekarz. 1999. 5.no. 2-5.p.

Kell-e etikai kódex az információk szakemberek számára Lengyelországban?

Könyvtáresetika

A legutóbbi időkben is több olyan javaslat „csengett le” Lengyelországban, amely a könyvtárosok és más információk munkatársak számára etikai kódexet kívánt adni. A szerteágazó szakma különféle tartományokban dolgozók nem tudtak megegyezni abban, hogy magatartásukat illetően mi a közös etikai követelmény. Pedig valószínűleg igaz a feltételezés: csak olyan elfoglaltság nevezhető szakmának, amelynek szakmai egyesülete és etikai kódexe van. Lengyelországban – mint ismeretes – csupán könyvtáros egyesület létezik.

Az élenjáró külföldön szakmánknak gyakorta nem is egyetlen etikai kódexe van: az általánosan átfogó mellett speciális és területi kódexek is érvényben vannak. Lengyelországban az általánosan érvényes etikai kódexet lenne célszerű elsősorban kidolgozni és elfogadni, majd azután jöhetnének a speciálisak és területiek.

Az általános szabályozás csak a legalapvetőbb „parancsolatokra” térne ki. Ilyen pl. az Association of Independent Information Professionals Code of

Ethical Business Practice c. szabályzat, amelynek mindössze 8 pontra volt szüksége a „sine qua non” etikai normák lefektetéséhez.

1. Garantálni kell az olvasás szabadságát és az olvasó által igényelt információk szabad hozzáférését.
2. Tiszteletben kell tartani és tartatni a szerzői jogot és a rokon jogokat.
3. Az igények eredményes és nem korlátozott kielégítéséhez szakmai hozzáértés szükséges.
4. A használók és a kollégák személyiségét tiszteletben kell tartani, ami más szóval annyit tesz, hogy az általuk igénybe vett információk bizalmas kezelését is biztosítani kell.
5. Saját nézeteknek és meggyőződéseknek nem szabad keresztelniük az intézmény, az állomány és a használók érdekeit.

(*Futala Tibor*)

99/341

GARCHA, Rajinder – BUTTLAR, Lois: Changing roles of cataloguers in British academic libraries = Libr.Rev. 48.vol. 1999. 2.no. 66-72.p.

Res. francia és német nyelven

A katalogizálók változó szerepe a brit felsőoktatási könyvtárakban

Dokumentumleírás; Felmérés [forma]; Felsőoktatási könyvtár; Könyvtárosi hivatás; Munkakör

Hogyan változott az automatizálás következtében a katalogizálók szerepe az elmúlt tíz évben? A brit egyetemi könyvtári katalogizálók felméréséből az derült ki, hogy 97%-uk teljesen gépesített OPAC-környezetben dolgozik; mindegyikük online üzemmódban katalogizál és bibliográfiai szolgáltatóktól – amelyek közül az RILIN és a BLCMP a legnépszerűbb – vesz át rekordokat. A katalogizálók létszáma a felmérésben részt vevő intézmények 50 száza-

lékában csökkent, átlagosan 4,5 szakképzett és 4,8 szakképzetlen katalogizálóval. A szakképzett katalogizálók aránya könyvtáranként átlagosan 53% volt. A leginkább elvárt jártasságok: digitális dokumentumok és Internet-források katalogizálása, besorolási adatok kezelése és adatbázis-szervezés. A válszólók 65%-a tagja valamilyen szakmai levelező-csoportnak (10 éve még senki sem vett részt ilyenben). A katalogizálók vezetői szerepe is megnövekedett: ma 50%-uk osztály- vagy részlegvezető.

(Autoref.)

Lásd még 317-318, 348, 383

Oktatás és továbbképzés

99/342

CROWLEY, Bill – BRACE, Bill: A choice of futures: is it libraries versus information? = Am.Lib. 30.vol. 1999. 4.no. 76-79.p.

Gondolatok a könyvtártudomány kontra információtudomány kérdéséről

Informatika; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtártudomány

Az utóbbi időben különböző fórumok aggodalmukat fejezték ki azt illetően, hogy a könyvtár- és információtudományi tanszékek információs tanszékké válnak. Jellemző, hogy maga az American Library Association utánpótlást regrutáló szórólapjának külső borítóján is csak az információ kifejezés szerepel, noha belül már mindkét szakról szó esik. Nyilvánvaló, hogy most kell megfizetni annak az árát, hogy évtizedeken keresztül a könyvtárak és információs központok sorsát az információ kon-

ceptiójához kötötték. Ha egyedül az információ a „menő”, csoda, hogy valamely tanszék egyáltalán megtartja nevében a könyvtár szót.

A szociológus Andrew Abbott szerint kudarcot vallott a közművelődési könyvtár 19. századi eszméje, amely szerint a könyvtáros értékítélete alapján válogatott anyaggal teljesítette volna nevelő és szellemi rekreációs feladatait. A misszionárius erőfeszítések nem tudták rávenni az amerikai népet a komoly irodalom olvasására. A felsőoktatás is hangsúlyozottan elutasította a könyvtárak oktatási-nevelési ambícióit, s csak a hozzáférés biztosítását és a szolgáltatásokat várta el.

A tanszékek névváltoztatása mögött feltételezhetően az információs tevékenység nagyobb presztízse áll. Minthogy azonban az információtudomány kis szakma, amelyet tudósok urálnak, s amely hajthatlanul elméleti, befolyásának erősítéséhez és még mindig ingatag presztízisének növeléséhez szüksége van oktatói számának emelésére vagy új álláshe-lyek, vagy a visszavonuló könyvtárosoktatók felváltása révén. Azonban tény: az információtudományra alapozott oktatásnak kevés köze lesz a végzős hallgatók legtöbbször munkakörülményeihez. A könyvtári valóság túl összetett ahhoz, hogy csupán az információ egy aspektusának tekinthessük.

Három erős érv szól amellett, hogy továbbra is könyvtári és információs tanszékeink legyenek:

1. A könyvtártudomány és az információtudomány két, különálló szakterület, amelyeket véletlenül oktatnak ugyanazon a tanszéken. (Hiszen az információtudomány egy variánsát a business school-okban tanítják.)
2. A belátható jövőben a végzett hallgatók többsége köz-, felsőoktatási és iskolai könyvtárakban fog dolgozni, s csak kis százalékuk fog oktatóként elméleti kérdésekkel foglalkozni.
3. Az információs elméleteknek viszonylag kevés könyvtári realitásuk van. (Pl. a közkönyvtári funkciók nagyobbik részének nevelési és rekreációs vonatkozásai vannak.)

A könyvtári és információs irányultságról a kizárólag információra való váltás a legtöbb esetben az érintett szakterületek ellenére történt. Ez nehezen vitatható magán képzőintézetekben, de nem fogadható el az államilag finanszírozott egyetemeken és főiskolákon, ahol nyíltan vagy közvetve érvényesül az az elv, hogy felelősek az államnak és polgárainak tevékenységükért. Mivel az érintett szakmai körök érdemi közreműködése nélkül zajlott le a legtöbb helyen a váltás az állami felsőoktatásban is, lehetségesnek látszik, hogy a kérdést újra napirendre tűzzék és megvitassák az egyes államokban. A probléma annál komolyabb, hogy eldöntését a tan személyzetre bízzák!

(Papp István)

99/343

WESTBROOK, Lynn: Passing the halfway mark. LIS curricula incorporating user education courses = J.Educ.Lib.Inf.Sci. 40.vol. 1999. 2.no. 92-98.p.

Használóképzés oktatását is magukban foglaló tantervek a könyvtárosképzésben

Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv

Az Egyesült Államok könyvtáros iskoláinak tanfolyamai egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a hallgatók oktatási szerepre való felkészítésére. Az 1974 és 1996 közötti vizsgálatok szerint fokozatosan növekedett a használók képzésére irányuló kurzusok száma (pl. bibliográfiai, számítógéphasználati jártasság). E vizsgálatok pontosságát azonban jelentősen korlátozták a kérdőívekre nem válaszoló iskolák. A jelen tanulmány ezért megvizsgálta az összes, az ALA által hitelesített iskola honlapját, és megállapította, hogy a jelenlegi programoknak több mint fele nyújt teljes értékű, rendszeres tanfolyamot a használók képzéséről.

(Autoref.)

99/344

MEYRIAT, Jean: Qualifications et certification des professionnels de l'I&D dans huit pays européens: brève présentation comparative = Documentaliste. 36.vol. 1999. 2.no. 113-116.p.

Res. angol és német nyelven

Informatikai diplomák és bizonyítványok nyolc európai országban: összehasonlító tanulmány

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Képzés; Összehasonlító könyvtartudomány

A cikk nyolc európai uniós ország (Belgium, Franciaország, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság) helyzetét vizsgálja az információs és dokumentációs szakemberek diplomái és bizonyítványai szempontjából. Ezzel kapcsolatban vet fel olyan kérdéseket, mint például a szakmai diplomák kölcsönös elismerése, a képzés szükséges színvonala, a végzettség, illetve a diploma és a betöltött állás közötti kölcsönös viszony, a képzőintézmények és tanterveik, a nem diplomás személyzet alkalmazása, a gyakorlati ismeretek hatása a karrier alakulására, a tapasztalatok megszerzésének módjai, valamint a szakmai egyesületek szerepe.

(Autoref.)

Lásd még 337, 394

Szabványok, normatívák

99/345

MATTENET, Catherine [ed.]: Normalisation documentaire: le défi de l'électronique = Documentaliste. 36.vol. 1999. 2.no. 117-128.p.

Szabványosítás: az elektronikus kor kihívása*Elektronikus dokumentum; Formátum -gépi; Szabvány*

Napjainkban, amikor az információ és a dokumentumok világméretű átadása mindennapos gyakorlattá vált, a szabványosítás elengedhetetlen feltétele az akadálytalan információáramlásnak és párbeszédnek. Az AFNOR (a francia szabványügyi hivatal) információs és dokumentációs bizottságának (CG 46) feladata a szakterület francia szabványai-

nak és a nemzetközi szabványok francia változatának kidolgozása. E munkához sokféle tevékenység tartozik az adatok fogalmi modellezésétől kezdve az információ logikai és fizikai strukturálásáig, a rendszerek összekapcsolásától a dokumentumok számozásáig és azonosításáig, az eredmények értékelésétől az archívumok kezeléséig stb. A cikk a különböző CG 46-os albizottságok legutóbbi munkájáról és jelenlegi feladatairól számol be, valamint jegyzéket közöl a publikált és az előkészítés alatt álló szabványokról.

(Autoref.)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak**99/346**

KAZACENKOVA, Lubov': Grant Evropejskogo soúza razmerom v odin million Euro polucila Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka. [Monika Zegbert otvetila na voprosy žurnala Biblioteka.] = Biblioteka. 1999. 5.no. 56-58.p.

Az Oroszországi Nemzeti Könyvtár egymillió Euro összegű támogatást kapott az EU-tól. [A Biblioteka c. folyóirat kérdéseire válaszolt Monika Segbert.]

Nemzeti könyvtár; Nemzetközi szervezet; Támogatás -más országnak

Monika Segberttel, az EU közép- és kelet-európai könyvtári szakértőjével készült interjú:

Az EU és Oroszország közötti együttműködési megállapodás 1997. dec. 1-jén lépett életbe, s ennek keretében az EU kulturális támogatást is nyújt. Az Orosz Állami Könyvtár 1 millió eurós támogatást kapott mint a világ második legnagyobb könyvtára, amelynek állománya az egész világ tudományossága szempontjából fontos, de a technikai fejlettsége nem kielégítő.

A TASIC program keretében nyújtott támogatás azt hivatott segíteni, hogy az Orosz Állami Könyvtár hagyományos könyvtárból elektronikus könyvtárrá váljon. A legfontosabb teendők: a felhasználók információs igényeinek, a könyvtár információs infrastruktúrájának és szolgáltatásainak elemzése; a könyvtár integrált elektronikus hálózatának megtervezése és megvalósítása; a katalógusok retrospektív konverziója, az integrált könyvtári rendszer iránti követelmények megfogalmazása, a könyvtár